

Перша в історії навколосвітня подорож (1519–1522)

Першу навколосвітню подорож здійснив португальський мореплавець *Фернан Магеллан* (1480–1521). Європейців у ті часи дуже цікавили східні країни. Мореплавці діставалися до Індії й Островів Прянощів (Молуккських островів) відомим їм шляхом із заходу, огинаючи Африку. Магеллан, зважаючи на те, що Земля – куля, запропонував спробувати дістатися до бажаних країн зі сходу, тобто спрямувати кораблі на захід.

20 вересня 1519 р. п'ять невеликих кораблів, екіпаж яких нарахував 319 чоловік узяли курс від Іспанії до берегів Південної Америки. Атлантичний океан вдалося перетнути за два місяці. Далі були пошуки проходу в сусідній океан, під час яких один корабель розбився, другий – дезертирував і повернувся в Іспанію. 21 жовтня 1520 р. мореплавці знайшли вузьку протоку, згодом названу *Магеллановою*, якою вдалося пройти трьом суднам. Долаючи протоку, мореплавці побачили великий острів, на якому горіли вогнища, Магеллан назвав його *Вогняною Землею*.

Фернán Магеллán
(1480–1521) – португальський купець і мореплавець на іспанській службі, його вважають національним героєм Іспанії

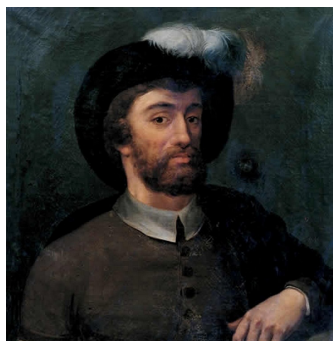

28 листопада 1520 р. кораблі вийшли в невідомий океан. Під час плавання Магеллан ні разу не потрапив у шторм, тому й назвав океан *Тихим*. Незважаючи на ясну погоду, плавання було дуже важким. Майже чотири місяці мореплавці долали шлях довжиною 17 тис. кілометрів. Люди голодували, харчувалися крихтами сухарів, тирсою, воловими шкурами й корабельними пацюками. Лютувала цинга, люди гинули, не витримуючи випробувань.

Лише 15 березня 1521 р. експедиція із 140 учасників дісталася до *Філіппінських островів*. де вдалося дістати воду та їжу.

Магеллан не лише налагодив торгівлю з місцевими жителями, але й активно схиляв туземців до християнства. Одного з вождів острова Себу він обернув в католицьку віру й протегував йому, що розсердило іншого вождя. Спалахнув конфлікт, Магеллан відправився з військовим загоном на битву з непокірним вождем і був убитий в сутичці. Загиноюло ще 24 члени експедиції. Згідно зі свідченням історика експедиції, Магеллан бився до останнього, був кілька разів поранений і врешті-решт заколений на смерть. Місцеві жителі відмовилися видати португальцям тіло їхнього адмірала, тому могили Магеллана не існує.

Після смерті Магеллана керівником експедиції став *Хуан Елькано*. Він зумів довести два судна до заповітних Островів Прянощів, там завантажили трюми гвоздиком та мускатним горіхом. Екіпаж одного корабля залишився, щоб відремонтувати своє судно. І лише корабель «Вікторія» з 18 мореплавцями на борту 06 вересня 1522 році повернувся на батьківщину, здійснивши першу в історії людства навколосвітню подорож, яка тривала 1081 добу, тобто майже 3 роки.

*Хуан Елькано (1476–1526)
Іспанський мореплавець, очолив
Першу навколосвітню подорож після загибелі
Магеллана; один з 18 осіб, що повернулися в Іспанію
після цієї мандрівки на кораблі «Вікторія»;
перший капітан, що обійшов земну кулю на кораблі*

*Магеллан
у протоці Всіх
святих,
яку згодом назвали
його ім'ям*

§ 5. Значення навколосвітніх подорожей для пізнання Землі

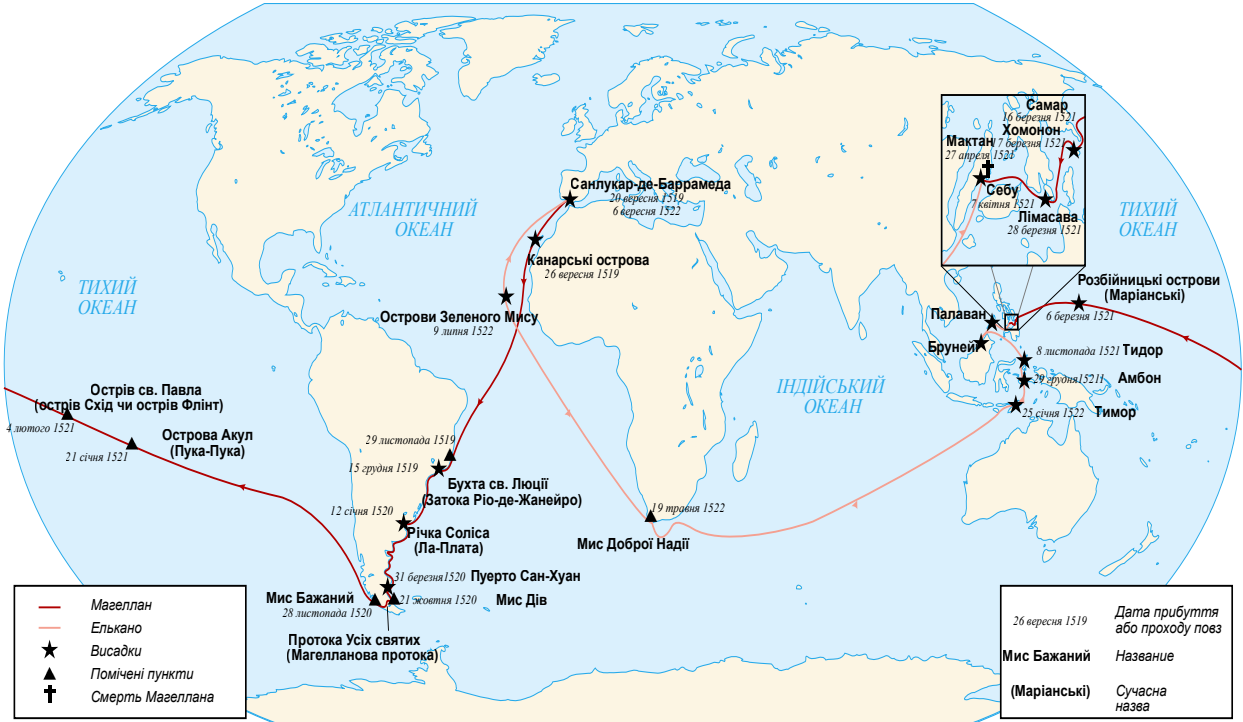

Магелланова протока

Загибель Магеллана на острові Мактан

Навколосвітня подорож Фернана Магеллана та Хуана Себастьяна Елькано (20 вересня 1519 – 6 вересня 1522 року)

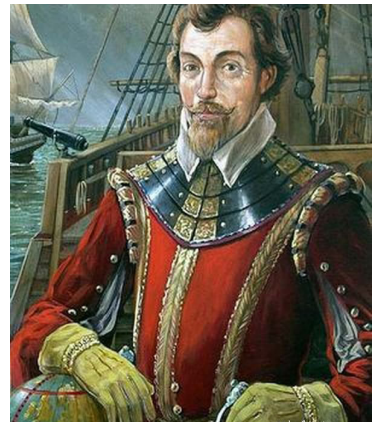
Друга навколосвітня подорож на чолі з Френсісом Дрейком (1577–1580)

13 грудня 1577 року Френсіс Дрейк відплив з Англії на чолі експедиції з п'яти кораблів, метою котрої був напад і захоплення іспанських територій на тихоокеанському узбережжі Нового Світу. Після перетину Атлантики, Дрейк залишив два судна біля берегів Південної Америки, а з рештою трьома увійшов у Магелланову протоку. Лише один корабель, «Золота лань», зумів її подолати – через шторм одне судно затонуло, а інше було змушене повернути назад в Англію. Незважаючи на втрату більшої частини кораблів, Дрейк, рухаючись вздовж західного узбережжя Південної Америки, здійснив ряд нападів на іспанські поселення і абордажною атакою захопив іспанське судно з великим скарбом золота й срібла.

Допливши до Північної Америки, Дрейк спробував її обігнути й почав пошук північно-східного шляху до Європи. Але добравшись до широт сьогоднішнього штату Вашингтон, він змінив свій план: кинув якір в гавані Сан-Франциско, оголосив Каліфорнію власністю британської королеви Єлизавети I, назвавши територію Новий Альбїон, і після ремонту судна вирушив у плавання через Тихий океан.

26 вересня 1580 року «Золота лань» добралась до міста Плімут, привізши величезну кількість скарбів і важливу інформацію про Тихий океан і його острови. В 1581 році, незважаючи на вимоги іспанського короля покарати пірата, королева Єлизавета I спеціально піднялась на борт корабля Дрейка й посвятила його в лицарі. Він і надалі вірою та правдою служив Англії й відіграв одну з найважливіших ролей під час захисту Британії від нападу іспанської Непереможної Армади.

Ім'я Френсіса Дрейка увіковічене в географії: протока між Вогняною Землею і Антарктидою носить назву протока Дрейка. В німецькому місті Оффенбург стоїть пам'ятник великому пірату, який тримає в руках квітку картоплі; надпис на постаменті говорить: «Серу Френсісу Дрейку, який поширив картоплю в Європі. Мільйони землеробів світу благодарять його безсмертну пам'ять».

Френсіс Дрейк (1540–1596), англійський капітан, мореплавець, дослідник, пірат

§ 5. Значення навколосвітніх подорожей для пізнання Землі

Елизавета I та лицар Френсіс Дрейк, 1580 р.

Маршрути навколосвітньої подорожі Френсіса Дрейка (1577–1580)

Три навколосвітні подорожі Джеймса Кука

Гордістю британського флоту став видатний англійський мореплавець, освічений і хоробрий моряк, капітан, член Королівського товариства, син простого селянина *Джеймс Кук*. Його життя та смерть оповиті легендами.

Свою *першу навколосвітню подорож* на судні «Ендевор» Кук здійснив у 1768–1771 рр. Британське адміралтейство направило його в Тихий океан на пошуки південного материка та його приєднання до Британської імперії. Вийшовши з англійського порту Плімут, корабель перетнув Атлантичний океан і, обігнувши Південну Америку, вийшов у Тихий океан. Тут Джеймс Кук відкрив кілька малих островів та два великих, з високими, вкритими снігом горами. Це була *Нова Зеландія*. Знаючи про існування материка Нова Голландія (Австралії), відкритого на півтора століття раніше, з Нової Зеландії Д. Кук вирушив на захід на його пошуки. Британці «Ендевора» були першими, хто підійшов до східних берегів материка. Вони нанесли на карту близько 4 тис. кілометрів узбережжя та відкрили найбільшу у світі коралову споруду – *Великий Бар'єрний риф*. Усі відкриті землі було проголошено британськими володіннями. Обігнувши материк з півночі, Кук вийшов в Індійський океан, а згодом, обігнувши Африку, повернувся додому. Перша навколосвітня подорож тривала понад 3 роки.

Через рік Кук вирушив у *другу навколосвітню подорож* (1772–1775 рр.), названу Антарктичною. Її метою були пошуки Південного материка та дослідження Нової Зеландії. Експедиція вперше в історії світового мореплавання перетнула Південне полярне коло й почала шукати Південний материк. Але це їй не вдалося. Кук першим описав великі плоскі айсберги, назвавши їх «льодовими островами». Протягом другої навколосвітньої подорожі, яка тривала понад три роки, Джеймс Кук плавав у трьох океанах, подолавши 84 тис. кілометрів.

Метою *третьої навколосвітньої експедиції* (1776–1780 рр.) Кука було на кораблях «Резольюшн» і «Дискавері» знайти прохід з Тихого океану в Атлантичний уздовж берегів Північної Америки та водночас відкрити нові землі. На двох кораблях експедиція Кука попрямувала до мису Доброї Надії. Перетнувши Індійський океан і обійшовши з півдня Австралію й Нову Зеландію, мореплавці попливли на північ Тихим океаном. Кук відкрив *Гавайські острови* та підтвердив існування протоки між Азією та Америкою. Натрапивши на полярну кригу, Кук повернувся на

Гаваї. Під час збройної несподіваної сутички з місцевим населенням капітан Кук загинув 14 лютого 1779 року на острові Гаваї. Ніхто не знає, що насправді сталося того ранку у бухті Кеалакекуа. Про смерть капітана збереглося понад 40 суперечливих свідчень. Відомо, втім, що Кука гавайці не їли, всупереч деяким думкам: у тубільців було прийнято ховати особливо важливих персон спеціальним способом. Кістки закопали в таємному місці, а м'ясо повернули «родичам» капітана. Історики й досі сперечаються, чи вважали гавайці Кука втіленням божества достатку й землеробства Лоно, або ж просто знахабнілим чужоземцем.

Так закінчилося життя славетного мореплавця, гаслом якого були слова: «Прагнути й перемагати!»

Іменем Джеймса Кука названо понад 20 географічних об'єктів.

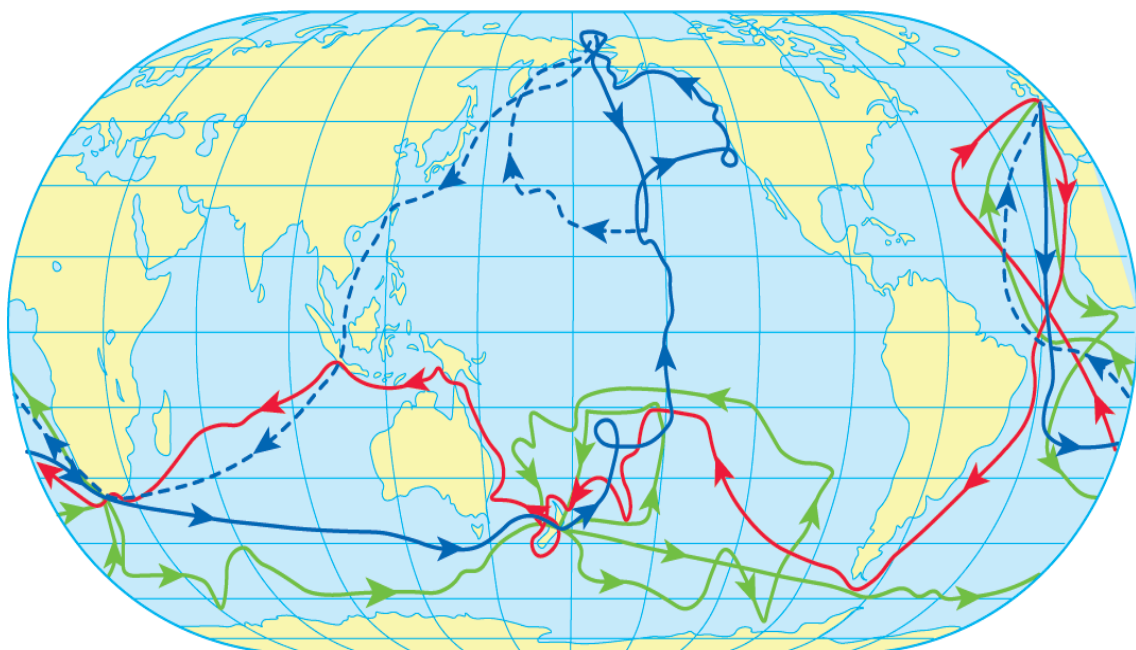
*Джеймс Кук (1728–1779), англійський дослідник, першовідкривач, навігатор, член Лондонського королівського товариства
Портрет капітана Кука роботи художника Даніеля Данса, 1775 р.*

Реконструкція «Його Величності барка Індевор» – науково-дослідницького судна Британського королівського флоту, яким керував Джеймс Кук під час своєї Першої навколосвітньої подорожі (1768–1771)

Картина Джорджа Картера «Смерть капітана Джеймса Кука», 1794 р.

Мал. 34. Маршрути трьох навколосвітніх подорожей Джеймса Кука:

- – перша (1768–1771); → – друга Антарктична (1772–1775);
- – третя (1776–1779) за участі Кука;
- - → – третя після смерті Кука